

KLAZOMENAI FGT SEKTÖRÜNDE ELE GEÇEN İTHAL ATTİKA KANDİLLERİ VE YEREL ÜRETİM TAKLİTLERİ

Fikret ÖZBAY *

ABSTRACT

Attic Oil Lamps Discovered in Klazomenai at the FGT Sector and their Local Replicas

During the scientific excavations carried out at the FGT (Feride Gül Filed) sector in Klazomenai from 1979 to 2004, Attic oil lamps and their locally produced imitation were unearthed alongside Classic black glazed pottery. These oil lamps were discovered inside the Hippodamos type settlement, over the floors of the rooms and inside the earth-fill of these floors as well as in the KG 10 alleyway sounding excavations. Three different types of oil lamps are observed. These are; oil lamps with flat rims and tall closed bodies, oil lamps with globular bodies and thick bases as well as oil lamps with curved rims. These oil lamp types were comparatively studied in relation to samples discovered at the Athenian Agora and Corinth alongside other centres. The oil lamps are dated in view of comparable oil lamps as well as other contemporary potteries found from the layers of the FGT sector.

Keywords: Klazomenai, Lamp, 5 th - 4 th BC, Classical Period Settlement, Attica lamps.

ÖZ

Klazomenai'nin kazı sektörlerinden biri olan FGT (Feride Gül Tarlası) sektöründe 1979-2004 yılları arasında yapılan bilimsel kazılar sırasında Klasik dönem siyah firnisli seramiklerle birlikte Atina kökenli kandiller ve yerel üretim taklitleri açığa çıkarılmıştır. Bu kandiller Hippodamik planlı yerleşim içinde, evlere ait odaların tabanları üzerinde, bu tabanlara ait dolgularda ve yerleşimde yer alan KG 10 sokağı sondajlarında bulunmuştur. FGT sektöründe ele geçen kandillerin üç farklı tipe ait olduğu tespit edilmiştir. Bu kandil tipleri; düz kenarlı, kapalı yüksek gövdeli kandiller, küresel gövdeli, yüksek kaideli kandiller ve kavisli kenarlı kandillerdir. Bu kandil tipleri özellikle Atina Agorası örnekleri, Korinth örnekleri ve diğer merkezlerden ele geçen örneklerle karşılaştırılarak

* Dr. Öğr. Üyesi Fikret Özbay, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Evliya Çelebi Yerleşkesi/KütahyaTR. Eposta: fikretozbay@gmail.com.
Orcid No: 0000-0001-9004-846X

değerlendirilmiştir. Kandillerin tarihlenmesinde benzer örneklerden ve FGT sektöründeki tabakalardan ele geçen çağdaş seramiklerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klazomenai, Kandil, MÖ 5. yüzyıl- 4. yüzyıl, Klasik dönem yerleşimi, Attika kandilleri.

Giriş

Klazomenai antik kenti, İzmir Körfezinin kuzeyinde Urla-Çeşme yarımadasının körfezine hakim bir noktada, Urla ilçesinin İskele mahallesine lokalize edilmektedir.

MÖ 499 yılında Miletos önderliğindeki İon kent devletlerinin Pers hakimiyetine karşı başlattığı ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından artan Pers baskısından Klazomenai'da payını almıştır. Pausanis¹, İon ayaklanmasının Pers orduları tarafından bastırılmasının ardından Klazomenai halkının anakaradaki yerleşimi terk ederek Karantina Adasına taşındığını aktarmaktadır². MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine kadar anakarada yerleşim tespit edilmemiştir³. MÖ 5. yüzyıldaki siyasi karışıklık ve Yunan kentlerinin Sparta yanlısı (oligarkh) ve Atina yanlısı (demokrat) olarak ikiye ayrılmaları, Karantina Adasındaki Klazomenai halkını da etkilemiş ve Sparta yanlısı bir grup, MÖ 5. yüzyılın sonunda adayı terk edip anakaraya geçmiştir⁴. Bu tarihten itibaren artık kent ikiye bölünmüştür. Anakaraya geçen Sparta yanlısı grup, FGT (Feride Gül tarlası) Sektöründe 1979-2004 yılları arasında yürütülen kazılarda açığa çıkarılan Hippodomik planlı Khyton yerleşimini kurmuştur (fig. 10-11). Dikdörtgen insulaların içinde yer alan 380 m² ölçülerindeki Prosta planlı evlerden oluşan yerleşimin iki yapı evreli olduğu tespit edilmiştir⁵. İlk yapı evresinde plan oluşturulmuş ve bu plana uygun bir şekilde evler inşa edilmiştir. Hippodomik planlı Khyton, kısa süre içinde dönemin siyasi karışıklıklarından dolayı terk edilmek zorunda kalmış, ancak MÖ 387'deki Kral Barışının ardından tekrar yerleşim görmüştür⁶. İkinci yapı evresinde Prosta planlı evlerin bir kısmı tamirat görmüş, bir kısmı ise tekrar inşa edilmiştir. Yerleşimdeki insulaları birbirinden ayıran kuzey-güney akslı iki sokak da (KG 9-KG 10) bu evrede tamamlanmıştır. İkinci yapı evresinin sonlarında, satrap isyanları sırasındaki siyasi boşluktan faydalanan Klazomenaili Despot Phyton'un kısa bir sürede olsa yerleşime hakim olduğu bilinmektedir. Satrap isyanlarının, MÖ 360 yılında bastırılmasının hemen ardından Despot Phyton yerleşim üzerindeki hakimiyetini kaybetmiştir. Bu olaydan Khyton halkı da etkilenmiş ve yerleşimi terk edip Karantina Adasına geçmek zorunda kalmışlardır⁷. Ancak bu geri dönüşün belli bir yıkımın

1 Pausanias 7.3.9.

2 Güngör 2004, 122-123.

3 age., 123.

4 Özbay 2004, 135-137.

5 Özbay 2006, 425.

6 Debord 1999, 278-279; Seager 1974, 36-63; Sinclair 1978, 29-54; Özbay 2004, 137-142.

7 Hornblower 1983, 231-232; Hornblower 1982, 1071-37; Ruzicka 1992, 60-71.

sonucunda olmadığı FGT sektöründeki kazılarda açığa çıkarılan tabakalardan anlaşılır. Khyton'un terkinin kısa bir sürede olmadığı, aksine yavaş yavaş gerçekleştiği düşünülmektedir. Khyton halkı, Karantina Adasına dönerken kullanılabilir durumdaki eşyalarını da yanlarında götürmüş olmalıdır. Yerleşimdeki evlere ait tabanlar üzerinde in situ durumda tam form veren kapların ele geçmemiş olması yine evlerin çatılarındaki kiremitlerin sağlam örneklerinin alınıp, diğerlerinin avlulara atılmış olması bu savı destekler niteliktedir. Nitekim evlerin avlularında yapılan kazılarda tamlanabilir durumda çatı kiremiti ele geçmemiştir. Khyton'da yapılan kazılarda Atina'dan ithal edilmiş çok sayıda siyah firmisli kap parçası bulunmuştur. Atina'nın Doğu ticaretinin en yoğun olduğu MÖ 4. yüzyılda Klazomenaililerin de Attika kökenli mallara itibar ettiği bilinmektedir. Bu mallar arasında kandiller de yer alıyor olmalıdır. Ancak kazılar sırasında Attika üretimi kandillerin ve yerel üretim taklitlerinin az sayıda ele geçmiş olması, halkın göç sırasında sağlam durumdaki kandilleri yanlarında götürdüklerini göstermektedir. Khytonlular büyük olasılıkla kullanılamayacak durumda olan kandilleri geride bırakmışlardır⁸.

FGT sektöründe 2004 yılına kadar yapılan kazılarda sayıları yirmiyi bulan Attika üretimi kandil ve yerel üretim taklitleri bulunmuştur. Çalışmada iyi durumda olan dokuz örnek incelenmiştir.

Kandillerin Buluntu Yerleri

FGT sektörü kazılarından ele geçen kandillerin tabakalar içindeki genel dağılımlarına bakıldığında homojen bir yapı göstermedikleri görülmektedir. Kazılar sırasında bulunan kandillerin %40'a yakını MÖ 4. yüzyıl yerleşiminin sokaklarından biri olan KG-10 sokağının dolgularından ele geçmiştir. Diğer %60'lık dilim ise evlere ait mekanlarının içindeki taban dolgularından bulunmuştur.

FGT sektöründe kandillerin bulunduğu tabakaların tarihleri MÖ 405-330 yılları arasındadır. Kavisli kenarlı kandiller, Khyton'un ilk evresine (MÖ 5. yüzyıl sonu-MÖ erken 4. yüzyıl) ait tabakalardan bulunmuştur. Kat. No: 1, KG 10 sokağının⁹ ilk yapı evresinin yol düzlemine ait dolgudan ele geçmiştir (MÖ 5. yüzyılın sonu-4. yüzyılın başı) (fig. 12) . Kat. No: 2, 1 No.lu insulanın C evinin 1 No.lu mekanın ait taban dolgusunda MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen kalın kenarlı cup skyphos ve siyah firmisli balık tabağı ile birlikte açığa çıkarılmıştır¹⁰. (fig. 13) Kat No: 3, 3 No.lu insulanın D evinin 4 No.lu mekanından çok sayıda MÖ 5. yüzyıl sonu-MÖ 4. yüzyılın başına tarihlenen Klazomenai üretimi içe meyilli ağızlı kase, siyah firmisli ince kuşaklı kase ve kalın kenarlı cup skyphos'lar ile birlikte ele geçmiştir¹¹.

8 Özbay 2006, 44-46.

9 KG 10 sokağının, yol tesviye dolgularının içinden parçalar halinde çok sayıda seramik ele geçmiştir. Ancak bu dolguların içinden ele geçen örneklerin çok azı yayımlanabilmiştir. Yayımlanan örneklerin çoğunluğu Khyton'un ikinci evresine ait buluntuları içermektedir. Bu seramik örnekleri için bk. Zeren 2004, 186 vd.

10 Özbay 2006, 74; balık tabağı için bk. Zeren 2004, 241, Kat: No: 178, şek. 65.

11 Zeren 2004; içe meyilli ağızlı kaseler için bkz 186, Kat No: 1, şek. 1, ince kuşaklı kaseler için bk. 229,

Attika üretimi düz kenarlı yüksek ve kapalı gövdeli kandiller, Khyton'un ikinci evresine tarihlenen tabakalarda bulunmuştur. Kat. No: 4 ve 6 kandil örnekleri KG 10 sokağında yapılan kazı sondajlarında ikinci yapı evresine ait dolgularda ele geçmiştir. Kat. No: 5, KG 10 sokağının 3 No.lu insula'daki D evine ait ikinci evre kaldırımının düzleminde (MÖ 390-350) bulunmuştur (fig. 12). Yine bu grup içinde yer alan Kat. No: 7, 3 no.lu insulanın F evinin 8 No.lu mekanın ikinci evre tabakasında, MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen kalın kenarlı cup skyphos ve plastik bantlı sürahi ile birlikte açığa çıkarılmıştır¹² (fig. 14). Bu gruba ait kandiller buluntu durumlarına göre MÖ 390-350 tarihlerine ait tabakalardan ele geçtikleri rahatlıkla söylenebilir.

Küresel gövdeli, yüksek kaideli kandiller iki örnekle temsil edilmektedir. Bu gruba ait ilk kandil Kat. No: 8'dir. Kandil, 3 No.lu insulanın F evinin 12 No.lu mekanında, ikinci evre tabakasında MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen siyah firnisli konkav profilli tuzluk ile birlikte bulunmuştur¹³ (fig. 15). Kat. No: 9, Khyton'un terk edilmesinden sonra 3 No.lu insulanın bulunduğu alana inşa edilen ve MÖ 350-330 yılları arasında faaliyet gösteren çömlekçi fırınının içinden ele geçmiştir (fig. 16). Küresel gövdeli, hokka formlu kandiller FGT sektörünün, MÖ 4. yüzyılın ortalarına ve üçüncü çeyreğine tarihlenen tabakalarda açığa çıkarılmıştır.

Kavisli Kenarlı Kandiller (Howland Tip 21 D)

MÖ 5. yüzyıl'dan MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine değin yoğun şekilde üretilen kavisli kenarlı kandillerin iyi korunmuş durumdaki üç örneği çalışmada incelenmiştir. Parçalar halinde korunan Kat. No: 1-3 kandilleri formun yerel taklitleri olarak değerlendirilmiştir.

Gruba ait ilk örnek olan Kat. No: 1 (fig. 1), hafif içe kıvrık ağız profili, ağız kenarına yakın, uzun ve düz burnu, basık ve yuvarlak gövdesi ile Howland'ın Tip 21D grubu içerisinde yer almaktadır. MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğinin sonundan MÖ 4. yüzyılın dördüncü çeyreğinin başına kadar karşımıza çıkan Tip 21D grubuna ait kandillerinin en ayırt edici özelliği kaidede görülen belli belirsiz iç bükey profildir. Gruba ait kandillerde kaidenin yükseldiğine ilişkin iz bulunmaz. Kenarlara doğru eğimli ve sarkık ağız profiline sahip Tip 21D grubuna ait tüm örneklerde bant şeklinde yatay kulp görülmektedir¹⁴. Bu gruba ait kandillerde firnis kullanımının kandilin iç kısmında, kulplarda, burunun dış kısımlarında ve ağız kenarını çevreleyen iki konsantrik bantla sınırlı olduğu görülmektedir¹⁵.

Kat. No: 1, genel özellikler ile Atina Agorasından ele geçen Tip 21D örnekleri¹⁶ ile büyük benzerlik göstermesine karşın 21 D tipine ait kandillerin büyük bir

Kat No: 141, şek. 52, kalın kenarlı cup-skyphos'lar için bk. 233, Kat. No: 154, şek. 56.

12 Özbay 2006, 333, 335.

13 Zeren 2004, 253, Kat No: 214, şek. 77.

14 Howland 1958, 50.

15 age., 50.

16 age., 50, Pl. 6.

kısımında ağız kenarının içe kıvrıldığı görülür. Ancak bu grup içinde değerlendirilen 182 katalog¹⁷ numaralı örneğin düz ağız profili Kat. No: 1 ile yakın benzerlik göstermektedir. Atina Agorası Tip 21D kandilleri ile benzer form özelliklerine sahip Korinth buluntusu kandiller Brooner tarafından Tip IV olarak isimlendirilmiştir. Yerel üretimi Korinth'de oldukça yaygın olan Tip IV, Attika örneklerini taklit ederek MÖ 5. yüzyıl boyunca varlığını sürdürmüştür. Kat. No: 1, Korinth Tip IV'ün varyasyonlarıyla¹⁸ form açısından uyumlu olmasına karşın, Tip 21D örneklerinde olduğu gibi içe kıvrık, çengel formunda ağız kenarı Kat. No: 1 ile Korinth Tip IV kandillerini kısmen birbirinden ayırır. Ancak, gerek Tip 21D kandil grubu gerekse Korinth Tip IV kandil grubu ile Kat. No: 1 arasında tespit edilen form birliği bu kandillerin aynı tipolojik gruba dahil olduğunu işaret eder. İstanbul Arkeoloji Müzesi kandil kataloğunda yer alan Byzantion kazılarında ele geçen 122 katalog numaralı kandil gerek tipolojik gerekse kronolojik açısından Kat. No: 1 ile uyum içindedir¹⁹.

FGT Sektörü MÖ 4. yüzyıl tabakalarından²⁰ ele geçen Kat. No: 2 (fig. 2) ve Kat. No: 3 (fig. 3), Howland'ın sınıflandırmasında 'kıvrık ağızlı' olarak tanımlanan Tip 21D grubu içinde yer alır. MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinden MÖ 4. yüzyılın başına değin kandil repertuarında yer alan Tip 21D grubuna ait kandillerin karakteristik form özelliklerine kısaca bir göz atmak Kat.No: 2 ve 3 için form değerlendirmesinde bulunmamızda faydalı olacaktır. Gruba ait kandillerin en karakteristik özellikleri kenarlara doğru kıvrımlı içe sarkık ağız kenarıdır. Hafif konkav bir profile sahip dip kısmında yükselmeye dair iz görülmez. Kandillerin sırt kısımlarında bant şeklinde yatay kulp izleri bulunmaktadır. Gruba ait kandilleri Tip 21'in diğer alt versiyonlarından ayıran bir diğer belirgin özelliği firmis kullanımının kandilin iç kısmı, kulplar, burnun dış kısmı ve ağızı çevreleyen arası rezerve bırakılmış iki konsantrik bant ile sınırlı olmasıdır. Korunan genel form özellikleri ile Tip 21D'nin yerel üretim taklitleri olduğu Kat.No: 2 ve 3'ün yerel üretim olarak değerlendirilmesindeki en önemli veri her iki örnekte de karşımıza çıkan kalitesiz firmis ve özensiz işçiliktir. Buna ek olarak söz konusu kandillerin kil yapısı ile Klazomenai üretimi Klasik dönem amphoralarının kil yapısı arasında gözle takip edilebilen birliktelik bu savı destekler niteliktedir. Burun, gövde ve dip kısmının bir bölümü korunan Kat. No: 2, çengel formunda içe kıvrılmış ağız kenarı ve ağız kenarıyla aynı hizada kısa bir burun yer almaktadır. Kandilin gövde kısmının dip kısmına yumuşak bir geçişle bağlandığı görülür. Alt kısmı düz bırakılan kandil kaidesiz olarak zemine doğrudan oturur. Kandilin düşük kalite işçiliği, gövde ve burun kısmı üzerinde yer yer korunan zayıf firmis dokusu özensiz bir şekilde imal edildiğini göstermektedir.

17 age., Pl. 6.

18 Broneer 1930, 39-42, Pl. II.

19 Sezer-Kassap Tezgör 1995, 57.

20 FGT sektörü kazılarında bulunan yerel üretim kandiller, açık kırmızı ve kırmızımsı sarı bir hamur rengine sahiptir (Munsell renk kataloğuna göre, 2.5 YR 6/8, 5 YR 7/6). Hamurun içeriği küçük gözenekli, az kireçli ve çok taşçıklıdır. Bu hamur özelliği kandillerin çağdaşı olan Klazomenai üretimi Klasik dönem amphoralarının hamur renkleriyle hemen hemen aynıdır; Hasdağlı 2003, 315-316, kat. no: 240-248.

Kat. No: 2'nin, Tip 21D grubu kandillerin²¹ yerel taklitleri olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu Atina Agorası örnekleri arasında yer alan 183 no.lu örnek basık gövde yapısı ile Kat.No: 2' den farklılık göstermekle birlikte gövdenin genel profil yapısı ve ağız kısmının içe doğru kıvrık bir şekilde profillendirilmesi Kat. No: 2'nin Tip 21D içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Burada belirtilmesi gerek önemli noktalardan biri özellikle yerel üretim olduğunu vurguladığımız Kat. No: 2 ve 3'ün birebir benzer form veya tipolojik birliktelik gösteren benzerlerinin tespit edilememesi, yerel atölye farkı ile açıklanabileceğidir. Kat No: 2'nin ağız profili ve yuvarlak gövde formu açısından yakın benzeri Miletos kazılarında açığa çıkarılmıştır. Miletos kandili, Pfrommer tarafından MÖ 450-400'e tarihlendirilmiştir²².

Kavisli kenarlı kandillerin yerel taklitleri arasında değerlendirilen Kat. No: 3'ün burun ve gövdesinin bir kısmı korunmuştur. Kandil, içe çengel şeklinde eğilmiş ağız profiline ve basık küresel gövdeye sahiptir. Kat. No: 2 ve 3'ün benzer örnekleri Atina²³, Olbia²⁴ ve Korinth'den²⁵ ele geçmiştir. Ayrıca, Atina'daki Pynx tepesinde yapılan kazılardan ele geçen benzer kandiller Tip IV içinde sınıflandırılmış ve MÖ 5. yüzyılın içine tarihlendirilmiştir²⁶.

Yukarıda ele alınan yerel atölyelerde üretilen üç adet kavisli kenarlı kandil örneği özellikle Atina Agorası örnekleri ışığında MÖ 5. yüzyılın sonu-MÖ 4. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir. Söz konusu Atina örnekleri dışında farklı merkezlerden ele geçen benzer form tipine ve tarih aralığına sahip kandiller de bu öneriyi destekleri nitelikte veriler sunmaktadır. FGT Sektöründen ele geçen kavisli kenarlı kandilleri tarihlemede etken olan ana unsur analogik karşılaştırmanın yanı sıra ele geçtiği tabakaların da bu tarih aralığı ile örtüşmesidir. Bu bağlamda Klazomenai'da MÖ 5. yüzyılın sonu-MÖ 4. yüzyılın başında Atina kökenli bu kandil tipinin ithal edildiği ve kent atölyelerinin de sevilen bu kandil formunu ürettikleri anlaşılmaktadır. Ancak yerel çömlekçilerin FGT sektöründen ele geçen yerel üretim kandillerin kavisli kenarlı kandil tipini ana hatları ile taklit etmekle birlikte yerel özellikleri de forma kattıkları görülür. Bu bağlamda yukarıda tanımladığımız yerel taklitlerin birebir benzer örneklerini bulmaktan ziyade kandillerin form ve profil olarak genel hatları ile benzer örnekleri ile karşılaştırma yapılabilmektedir.

Düz kenarlı, Kapalı Yüksek Gövdeli Kandiller (Howland Tip 23C)

Howland tarafından Tip 23 olarak isimlendirilen düz kenarlı, kapalı yüksek gövdeli kandiller Klazomenai FGT Sektöründe üç örnekle temsil edilmektedir. Atina'da MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinden MÖ 4. yüzyılın ortalarına değin yoğun bir şekilde üretilen

21 Howland 1958, Pl. 6.

22 Pfrommer 1985, 54, Abb. 21-24

23 age., 50, Pl. 6.

24 Bilde v.d. 2010, 430, Pl. 321.

25 Broneer 1930, 39-42, Pl. II.

26 Pynx kazıları buluntusu olan kandiller sınıflandırılırken Broneer'in Korinth kandil tipolojisi kullanılmıştır; Davidson -Thompson - Thompson 1943,47, fig. 19.

Tip 23 grubuna ait kandillerin çoğunun küçük bir kaideye sahip olduğu görülür. Bu kandil grubunda gövde kaideden itibaren omuza doğru dik bir profille hafif daralarak ilerler ve dik açıyla ağıza bağlanır. Gruba ait tüm örneklerde görülen gövde profilindeki birliktelik dikkat çekicidir. Tip 23'ün geç örneklerde gövde profili daha keskin bir hal alırken²⁷ kaidenin yükselerek belirginleştiği görülür²⁸. Bu çalışmada ele alınan üç kandil de korunan form özelliklerinden hareketle Howland'ın Tip 23C grubuna dahil olduğu görülmektedir. MÖ 4. yüzyılın ilk ve ikinci çeyreğine tarihlendirilen Tip 23C grubuna ait kandillerin form gelişimine baktığımızda 23 A grubunun devamı niteliğinde olduğunu görmekteyiz²⁹. Tip 23C kandillerinde burun kısmının uzayarak düzleştiği görülmektedir. Fital deliği oldukça küçüktür. Tip 23A kandilleri ile kıyasladığımızda gövdenin yükseldiğini, kandilin iç kısmının geniş ağız ile çevrelendiği anlaşılmaktadır. Böylece kandil neredeyse kapalı denebilecek bir görünüme ulaşmıştır. Tip 23A'da olduğu gibi Tip 23C grubunda da kaide düz veya hafif iç bükey profillidir. Gruba ait tüm kandillerde yatay firnis bant bulunmaktadır³⁰.

Tip 23C grubuna ait çok sayıda kandil deformasyona uğramış halde Olynthos'un tahrip tabakalarından (MÖ 348) ele geçmiştir³¹. Korinth'den ele geçen Tip 23 ile benzer form özelliğine sahip kandilleri Brooner tarafından Tip VI olarak isimlendirilmiştir. Brooner, Korinth Tip VI grubunu MÖ 5. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğine tarihlenirken, Tip 23C grubu ile benzer form özellikler sergileyen kandillerin MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Korinth'de üretilmeye devam edildiğini söylemektedir³². Tip 23C grubuna ait kandiller Atina'daki Pnyx kazılarında³³, Keramaikos³⁴, İstmia³⁵, Olbia³⁶, Laubranda³⁷, Byzantion³⁸, Rhodos³⁹, Knidos Kap-Krio kazıları⁴⁰, Salamis⁴¹ ve Dağlık Kilikia bölgesinde Nagidos'tan⁴² ele geçmiştir. Bu merkezlerden ele geçen kandillerin Tip 23C'nin tarihsel gelişimi ile paralel olduğu görülmektedir. Dolayısıyla

27 Howland 1958, Pl. 8.

28 age, 61.

29 Howland 1958, 59.

30 age., 59.

31 age., 59.

32 Broneer 1930, 43- 45.

33 Pnyx kazılarında ele geçen kandiller arasında özellikle kat. no. 25 benzerdir. Davidson – Thompson - Thompson 1943, 41-47, fig. 19

34 Scheibler 1976, 36-37.

35 Broneer 1977,14, Pl. 2.

36 Bilde v.d. 2010, 430, Pl. 322.

37 Labraunda örneklerinden Kat. No:7 dışında kalan tüm örnekler küçük parçalar halinde korunmuştur. Labraunda örnekleri için bk. Hellström 1965, 79, Pl. 21, kat. No: 7'nin çizimi için bk. Pl. 39.

38 Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 60.

39 age, 60.

40 Doksanaltı 2006, 225.

41 Oziol 1977, 36, Pl. VII.

42 Körsulu 2015, 203-206, fig. 3-12.

söz konusu merkezlerden ele geçen Tip 23C grubuna ait kandiller FGT sektöründen ele geçen düz kenarlı kapalı yüksek gövdeli kandil grubunun kronolojik bir dizine oturtulmasına yardımcı olacaktır.

FGT Sektöründe ele geçen Klasik dönem kandilleri arasında en iyi korunmuş örneklerden biri Kat. No: 4 dür (fig. 4). Tamamına yakını korunan kandilin ağzı içe eğimli çengel formundadır. Burnun dudakla aynı seviyede ve gövde boyutuna oranla uzun olduğu görülür. Burnun üst kısmı düzdür; dairesel bir forma sahip olan fitil deliği geniştir. Gövde ağızdan kaideye doğru dik bir profille iner. Gövdeden kaideye geçiş belirgin, kaide kısadır. Kaidenin alt kısmında hafif iç bükey bir profil görülür. Kat. No: 5'nin gövdesinin tamamı ve burun başlangıcının korunduğu görülmektedir (fig. 5). Kandilin ağız kısmında görülen içe doğru eğimli keskin çengel form dikkat çekicidir. Kandilin dış kısmındaki dik profil, iç kısımda da kendini hissettirir. Kandilin dik gövdesi yumuşak geçişle basit kısa kaideye bağlanmaktadır ve kaidenin alt kısmı içe doğru profillendirilmiştir. Her iki örnekte de, tip 23 C içinde değerlendirilen 229 katalog no.lu⁴³ kandilde de görüldüğü üzere gövdeden ağıza geçişi serttir ve bu sertliği yumuşatmak için gövdeden ağıza geçiş hafifçe profillendirilmiştir.

FGT sektörü kazılarında ele geçen bu tipe ait bir diğer örnek, Kat. No: 6'dır (fig. 6). Kandil, form açısından Kat. No: 4 ile benzer özellikler sergilemekle birlikte sarkık torba formundaki gövde yapısı ve kısa ağız kenarı belirgindir. Kandil bu özelliği ile Kat. No: 4'den ayrılır. Gövdeden kaideye geçiş, Kat. No:4'e oranla daha yüksektir.

Arkaik dönemden itibaren yoğun olarak üretilen çok burunlu kandiller, Klasik dönem içinde Klazomenai FGT Sektöründe tek örnekle temsil edilmektedir. Kat. No: 7 form açısından FGT sektöründen ele geçen düz kenarlı, uzun burunlu kandiller ile tipolojik birliktelik göstermekle birlikte, Kat. No: 7'nin çalışmada ele alınan diğer örneklerden farklı olarak çift burun ve çift fitil deliğine sahip olduğu görülür (fig. 7). Howland, Atina Agorası'ndan ele geçen Tip 23C örnekleri arasında çok burunlu kandil tipinin bulunmadığını dile getirmektedir⁴⁴. British Museum'da bulunan ve Sardunya Adasındaki Tharros'dan ele geçen çift burunlu kandil, Bailey tarafından Tip 23 B grubu içinde değerlendirilmiştir⁴⁵. Tharros örneği ile benzer bir diğer kandil Karadeniz kıyısındaki Yunan kolonilerinden Kertsch'den ele geçmiştir. Form olarak Kat. No: 7 ile benzer özelliklere sahip olan Tharros ve Kertsch örneklerinin her ikisinin merkezinde boru askı deliği bulunmaktadır⁴⁶. Tharros ve Kertsch örnekleri merkezi boru askı deliği ile Kat. No: 7'den farklılık göstermesine karşın söz konusu kandillerin Kat. No: 7 ile form birlikteliği içinde olduğu görülmektedir.

Atina Agorası kazılarında ele geçen örnekler ışığında MÖ 4. yüzyılın ilk ve ikinci çeyreğine tarihlendirilen düz kenarlı, kapalı yüksel gövdeli kandillerin benzer örnekleri Khyton'un ikinci yapı evresinden (MÖ 387-350) ele geçmiştir. Kat. No: 4

43 Broneer 1930, 60, Pl. 8.

44 age., 60, Pl. 8.

45 Bailey 1962, 42, Pl. 8.

46 Waldhauer 1914, Pl. III, 33.

- 6 Attika üretimi ithal kandiller arasında değerlendirilirken; Tip 23C ile benzer form özellikleri sergileyen çift burunlu Kat. No: 7 'nin yerel atölyelerde üretilmiş olabileceği düşünülmektedir. FGT Sektöründen ele geçen çift burunlu kandilin Tip 23C ile ağız profilinin benzer özellikleri sergilemesine karşın bu tipe ait hiçbir örnekte çift burunun görülmemesi ve buna ek olarak Atina dışındaki merkezlerde de- boru askı delikli Kertsch ve Tharros örnekleri dışında- benzer form özelliklerine sahip çift burunlu kandillerin bulunmaması bu savı desteklemektedir. Tüm bu veriler ışığında FGT Sektöründen ele geçen Tip 23C grubu içinde değerlendirilen kandel örnekleri MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir.

Küresel Gövdeli, Yüksek Kaideli Kandiller (Howland Tip 25 A-B)

Klazomenai FGT Sektöründe iki örnekle temsil edilen küresel gövdeli, yüksek kaideli kandiller Howland tarafından Tip 25 olarak isimlendirilmiştir. Araştırmacı, Atina Agorasından ele geçen Tip 25 kandillerini değerlendirirken grubu, beş ana grup ve bunların alt grupları halinde ele almıştır. Bu başlık altında incelediğimiz Kat. No: 8 ve Kat. No: 9 örneklerinin korunan profil ve form özelliklerinden hareketle Tip 25A ve Tip 25B gruplarına ait oldukları tespit edilmiştir. Klazomenai FGT Sektörü buluntusu örneklerle geçmeden önce Tip 25A ve Tip 25B grubuna ait kandillerin genel form özelliklerine kısaca bir göz atmak FGT buluntusu Kat. No: 8 ve Kat. No: 9 örneklerine ilişkin değerlendirmede bulunabilmek için faydalı olacaktır.

Tip 25A grubuna ait kandiller belirgin form özelliklerine sahip oldukları görülür. Kandillerin ağız kısmında iki farklı profilin kullanıldığı tespit edilmiştir. Erken örneklerde ağız kısmı eğimli veya iç bükey bir profile sahipken, geç örneklerde ağız yatay veya dış bükey profilli olduğu görülmektedir. Söz konusu yatay ağızlı geç örnekler küçük boyutları ile MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen daha büyük boyutlu yatay ağızlı kandillerden ayrılır⁴⁷. Bu gruba ait kandillerin burun kısımlarına baktığımızda uzun ve düz olan burun kısmının dairesel fitil deliği ile sonlandığı görülmektedir⁴⁸. Ağızdan derin bir olukla ayrılan gövde kavisli bir profile sahiptir. Gövde, hafif konkav ve düz bir kaideye bağlanır. Gruba ait kandillerin yatay bir kulpa sahip olduğu görülür⁴⁹. Benzer form ve profil özellikleri sergileyen Tip 25B grubu kandilleri Tip 25A grubuna ait kandillerden ayıran en belirgin özellik kandillerin sol tarafında yer alan içi delik çıkıntısıdır. Klasik dönem kandillerinin ince yatay kulplarının kalın cidarlı, ağır kandilleri taşımada kullanışlı olmadığı için Tip 25B örneklerinde görülen içi delik küçük taşıma kulpları kullanılmıştır⁵⁰. Söz konusu taşıma kulpları sayesinde kandiller ip yardımı ile daha rahat taşınabiliyor ve istenildiği takdirde bu ipler ile asılabilirlerdi.

Howland, Tip 25A grubuna ait Atina Agorasından ele geçen kandilleri değerlendirirken bu tip kandillerin MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğinden MÖ 3.yüzyılın ilk

47 Howland 1958,68.

48 age., 68.

49 Howland 1958, 68.

50 age., 72-73.

çeyreğine değin üretimde olduğunu dile getirmektedir⁵¹. Korinth'de, Tip VI ve kırmızı figürlü vazolarla birlikte ele geçen Tip VII grubuna ait kandiller gövde ve kaide profiliyle Tip 25A kandilleriyle dolayısı ile Klazomenai FGT Sektörü buluntusu Kat. No: 8-9 ile benzer özellikler sergilemektedir. Korint Tip VII olarak isimlendirilen kandil grubu MÖ 5. yüzyılın sonlarından MÖ 3. yüzyılın başına değin kent atölyelerinde üretilmiştir⁵². Olynthos buluntusu Tip 25A ve Kat. No: 8-9 benzer form özelliklerine sahip kandiller, Robinson tarafından Grup 8 olarak gruplandırılmıştır. Olynthos'dan ele geçen Grup 8 kandillerinin en erken örnekleri kentte MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren görülmeye başlanmıştır⁵³. İsthmia'dan ele geçen benzer form özelliğine sahip kandiller Tip VIIC olarak sınıflandırılmış ve MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir⁵⁴. Atina, Korinth ve İsthmia'dan ele geçen kandil grupları bu kandil tipinin farklı merkezlerin kent atölyelerinde oldukça geniş bir zaman aralığında üretiltiğini işaret etmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan Tip 25A grubu ile benzer özellikler sergileyen kandil grubunu değerlendiren Sezer- Kassap Tezgör, MÖ 5. yüzyılda Atina'da ortaya çıkan küresel gövdeli hokka formundaki kandilleri oldukça geniş bir coğrafyada popüler olduğunu dolayısıyla bu kandillerin ele geçtikleri merkezlerde mi üretiltiği yoksa ürünün Attika üretimi mi olduğu konusunda tespit yapmanın oldukça güç olduğunu aktarmaktadır⁵⁵. Atina Agorasında çok sayıda ele geçen bu kandil tipine ait örnekler, Atina dışında Korinth⁵⁶, İsthmia⁵⁷, Atina'daki Pnyx kazıları⁵⁸ ve Olynthos'da⁵⁹, Anadolu'da Knidos Kap-Krio kazılarında⁶⁰, Aiolis kentlerinden Larissa'da⁶¹, Karadeniz kıyısında Apollonia⁶², Olbia⁶³ ve Khersonesos'da⁶⁴, Doğu Akdeniz'de Nagidos⁶⁵, Tocra⁶⁶ ve Kıbrıs Adasındaki kentlerden biri olan Salamis'te⁶⁷, İtalya kıyı kentlerinden Taranto yakınlarındaki batık kazılarında

51 age., 67-68.

52 Broneer 1930, 45-46.

53 Robinson 1952, 279- 282, Grup 8.

54 Broneer 1977, 16.

55 Sezer – Kassap Tezgör, 62, kat. No. 135.

56 Broneer 1930, 45-46, Pl. III.

57 Broneer 1977, Pl. 3, 123.

58 Davidson – Thompson – Thompson 1943,56, fig. 19.

59 Robinson 1952, 279- 282, Grup 8.

60 Doksanaltı 2006, 256.

61 Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 62.

62 Venedikov v.d. 1963, 242, fig. 96.

63 Bilde v.d. 2010, 432, Pl. 323.

64 Waldhauer 1914, res. III, 31.

65 Körsulu 2015, 206-210, fig. 16-36.

66 Boardman – Hayes 1973, 97, fig. 44.

67 Oziol 1977, 37, Pl. 5.

karşımıza çıkmaktadır⁶⁸. Farklı bölgelerdeki çok sayıda merkezde ele geçen bu kandil tipine ait örnekler Atina'nın Altın Çağını yaşadığı Klasik dönemde ticari ilişkilerinin ne kadar yoğun olduğunu da kanıtlamaktadır.

Gövdenin bir kısmı, kulp başlangıcı, kulpun küçük bir bölümü ve ağız kısmı korunan Kat. No: 8 (fig. 8), Atina Agorası Tip 25A grubu içerisinde değerlendirilmektedir. Kandilin kaide kısmı korunmazken basık ve küresel profile sahip olan gövdeden ağıza geçişin derin bir oluk ile belirtildiği görülür. Ağız kısmı derin oluğun hemen ardından sonlanır. Kandilin gövde kısmında küçük bir bölümü korunan kulp yatay ve düzdür. İstanbul Müzesi koleksiyonunda yer alan Kadeş buluntusu kandil Sezer-Kassap Tezgör tarafından 135 katalog numarasıyla yayınlanmıştır. Söz konusu Kadeş buluntusu kandil MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmekle birlikte araştırmacılar kesin tarih veren tabaka veya kontektsten ele geçmediği müddetçe bu kandil tipi için tarih önerisinde bulunmanın mümkün olmadığını aktarmaktadır⁶⁹. Kat. No: 8 ile benzer form özelliklerine sahip bir diğer kandil örneği Khersonesos'dan ele geçmiştir. Khersonesos örneği iyi korunmuş durumdadır ve kandilin form ve kulpu Kat. No: 8 ile aynıdır⁷⁰. Korinth Tip VII⁷¹ içinde de Kat. No: 8 ile benzer kandiller bulunmaktadır.

FGT sektöründen ele geçen Kat. No: 9'un (fig. 9) en yakın benzerleri, Tip 25B grubunda karşımıza çıkmaktadır⁷². Tip 25A kandillerinden belirgin bir fark göstermeyen Tip 25B grubuna ait kandillerin en ayırt edici özelliği konunun başında da değinildiği üzere kulp yerine kullanılan taşıma delikleridir. Çalışmada incelenen FGT Sektörü buluntusu Kat. No: 9'un korunan bölümü üzerinde yatay kulpu işaret eden izler görülmediğinden dolayı kandil 25A grubu dahilinde ele alınmamıştır. Ancak Tip 25B örneklerinde görülen taşıma tutamaklarının Kat. No: 9'da bulunup bulunmadığını kandilin korunan kısımdan tespit etmek mümkün değildir. Burada belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri Howland'ın 25A Prime örneklerinde kulp ya da tutamak yer almadığını belirtmesine karşın, Kat. No: 9'un bu gruba dahil edilmemesindeki en önemli etken kandilin gövde formunun Tip 25B ile belirgin bir benzerlik taşımasıdır. Ayrıca, Tip 25A Prime örneklerinin firnisiz olarak üretilmesine karşın⁷³, Kat. No: 9'un taban kısmı haricinde firnisli olarak üretilmiş olması bu gruptan ayıran bir diğer veri olarak karşımıza çıkar. Kat. No: 9'un düz olan ağız kısmından gövdeye geçişte derin bir oluk bulunmaktadır. Basık küresel gövde, iç bükey profile sahip yüksek kaideye bağlanır. Tip 25A grubuna ait kandiller kendi içinde iki farklı ağız profiline sahip oldukları konunun başında belirtilmişti. Çalışma kapsamında ele alınan Kat. No: 9 düz ağız kısmı ile düz ağızlı kandil grubuna dahil edilmekle birlikte MÖ 4. yüzyıldan sonraya tarihlendirilen düz ağızlı kandillere oranla büyük olan ölçüleri Kat. No: 9'un MÖ 4. yüzyılın ortalarına ait düz ağızlı kandil grubundan olduğunu işaret eder

68 McCann 1972, 185.

69 Sezer – Kassap Tezgör, 62, Kat. No: 135.

70 Waldhauer 1914, Pl. III 31.

71 Broneer 1930, 45-46, Pl. III.

72 Howland 1958, 72-74, Pl. 10.

73 age., 70-72, Pl. 10, 23, 38.

ki kandilin ele geçtiği tabaka bu savı doğrular niteliktedir. FGT sektöründeki Klasik dönem yerleşimi MÖ 350 yılında sona erer⁷⁴. Bu tarihten sonra yerleşimde çömlekçilerin yaşadığını gösteren bir çömlekçi fırını tespit edilmiştir. Çömlekçi fırının da yer aldığı mimari yapılar, Büyük İskender'in MÖ 334'de kenti işgal etmesinin ardından terk edilmiştir. Söz konusu çömlekçi fırınının içinden ele geçen Kat. No: 9, seramik fırınıyla ilişkili olmalıdır⁷⁵. Dolayısıyla seramik fırınının faaliyette kaldığı MÖ 350-334 yılları arası Kat. No: 9 için kesin bir tarih önerisinde bulunmamızı sağlamaktadır. Kat. No: 9, içinden ele geçtiği fırının da tarihi olan MÖ 350-334 arasına tarihlendirilmektedir. Farklı merkezlerden ele geçen benzer kandil örnekleri de bu tarih aralığını doğrular niteliktedir.

Sonuç

Kent kazılarında ele geçen seramik buluntuların tamamı kentin ticari dolayısıyla sosyal ilişkilerinin aydınlatılmasında önemli bir role sahiptir. Buldukları tabakalar bağlamında değerlendirilmesi son derece kıymetli olan bu materyaller toplumun değişen beğenisi ve ait oldukları dönemin bir anlamda modasına dolayısıyla kültürel yapısına yön veren empyyal gücü olan Atina'nın etki alanını da saptamamızda yardımcı olmaktadır.

Çalışmada incelenen tamamı çark yapımı kandillerin Klazomenai'nın Klasik Dönem yerleşimine ait tabakalarından ele geçmesi Attika kökenli ithal kandillerin ve bu kandillerin yerel üretim taklitlerinin tarihlendirilmesinde analogik karşılaştırmaya kıyasla daha kesin bilgiler sunmasıyla şüphesiz önemli bir yere sahiptir⁷⁶.

Klazomenai FGT Sektöründen ele geçen kandillerin tamamı ait oldukları tabakadan hareketle MÖ 5. yüzyılın sonu- MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmektedir. Kandillerin farklı merkezlerden ele geçen benzer örnekleri ile yapılan analogik karşılaştırmalarda bu tarih önerisini doğrular vaziyettedir.

FGT Sektörü buluntusu kavisli kenarlı kandiller, Khyton'un ilk yapı evresi olan MÖ 5. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine ait tabakalarda bulunmuştur. Farklı merkezlerden ele geçen kavisli kenarlı kandiller için ön görülen tarih aralığı aynı zamanda FGT Sektöründen ele geçen kavisli kenarlı kandillerin tarihlendirilmesinde katkı sağlamakta ve tabakadan hareketle önerilen MÖ 5. yüzyılın sonu-MÖ 4. yüzyılın başını kapsayan tarih aralığını doğrulamaktadır. Khyton'un bu ilk yerleşim evresinde, Attika kandillerinin yerel üretim taklitlerinin kent atölyeleri tarafından üretildiği anlaşılır. Bu kandil grubuna ait yerel örneklerin Klasik dönem Klazomenai amphoraları ile olan kil birlikteliği kavisli kenarlı kandillerin replikalarının yerel atölyeler tarafından üretildiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca söz konusu kandillerin Attika taklidi olmakla birlikte form ve profillerinin birebir benzer örneklerinin Atina Agorası

74 Özbay 2006, 44.

75 Cevizoğlu – Ersoy 2016, 122-123.

76 Bu makalede incelenen kandillerin ele geçtikleri tabakalara ve kandillerin tarihlenmesine destek olacak aynı tabakalardan ele geçmiş diğer küçük buluntulara makalenin "Kandillerin Buluntu Yerleri" bölümünde ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

veya farklı merkezlerden ele geçen aynı tipolojik grup içinde değerlendirilen kandillerde karşımıza çıkmaması bu kandillerin yerel üretim replikalar olduğu savını güçlendirmektedir.

FGT Sektörü tabakalarından ele geçen bir diğer kandil grubu düz kenarlı, yüksek kapalı gövdeli kandillerdir. Khyton'un ikinci yapı evresi olan MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğine (MÖ 380- 350) tarihlenmektedir. Evlere ait mimari dolgulardan ve sokak dolgularından ele geçen Attika kökenli kandiller arasında yalnızca çift burunlu olan Kat. No: 7'nin yerel üretim olabileceği düşünülmektedir.

FGT Sektöründe, küresel gövdeli, yüksek kaideli kandil örnekleri az sayıdadır ve Khyton'un terkinden sonra, aynı alanda kurulan çömlekçi fırınında ve bu fırınla çağdaş düzensiz planlı mekanlardan ele geçmişlerdir. Söz konusu çömlekçi fırını, MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenmiştir. Khyton tabakalarında bulunan küresel gövdeli, hokka formu kandiller de MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenmektedir ve diğer merkezlerdeki benzerleri için verilen tarih aralığı ile uyumludur. Özellikle çömlekçi fırınından ele geçen Kat. No: 9 diğer merkezlerdeki benzer formu kandillerin tarihlendirilmesine yardımcı olacaktır.

Katalog

Kat. No	: 1 (fig. 1)
Buluntu yeri	: FGT 1985, KG 10 sokağı.
Buluntu seviyesi	: 1.60-0.90 m.
Ölçüler	: A.Ç: 5,6 cm. K.Y: (korunan yükseklik) 2,2 cm.
Hamur Rengi	: 5 YR 5/3, Firnis rengi: 2,5 YR 5/1. Katkı: Az miktarda kum ve kireç katkılı hamur.
Benzer Örnekler	: Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 58, 124; Howland 1958, 50, Pl. 6, Type 21 D, 182; Bilde v.d. 2010, 430, Pl. 321, O-41; Phrommer 1985, 54, Abb. 21-24, 21-22
Tarih	: MÖ 5. yüzyılın sonu-MÖ 4. yüzyılın başı.
Tanım	: Kandilin burnu tamamen, ağız ve gövdesi kısmen korunmuştur. Kaide kısmı tamamen tahrip olmuştur. Ağız hafif içe kıvrıktır. Ağız ile aynı

hizadaki burun uzundur. Burnun üst kısmı düzdür ve fitil deliği ovaldır. Kandilin korunan bölümlerinde firnis doku izlenebilmektedir.

Kat. No : 2 (fig. 2)

Buluntu yeri : FGT 1997, 1C evi, 1 no.lu mekan.

Buluntu seviyesi : 1.80-1.50 m.

Ölçüler : A. Ç: 3,7 cm. Y: 3,00 cm. T. Ç: 4,00 cm.

Hamur Rengi : 2, 5 YR 6/8. Katkı: Küçük gözenekli, kum, az kireç ve çok az taşçık katkılı hamur.

Benzer örnekler : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 57, 120; Howland 1958, 62, Pl. 8, Type 23E, 241.

Tarih : MÖ 5. yüzyılın sonu ve MÖ 4. yüzyılın başı.

Tanım : Kandilin ağızı, burnunun tamamı ve gövdesi korunmuştur. İç doğru kıvrık ağızı vardır. Ağız ile aynı seviyede olan burun kısadır ve fitil deliği oval ve büyüktür. Gövde basık küresel formudur. İç bükey pro filli belirgin olmayan bir kaideye sahiptir. Kandil üzerinde firnis yer yer korunmuştur.

Kat. No : 3 (fig. 3)

Buluntu yeri : FGT 2001, 3D evi 4 no.lu mekan

Buluntu seviyesi : 1.05-0.85 m.

Ölçüler : A.Ç: 5,1 cm. Y.: 4,2 cm.

Hamur Rengi : 5 YR 7/6. Firnis: 5 YR, 3/1. Katkı: kum ve az miktarda kireç katkılı, sıkı gözenekli hamur.

Benzer Örnekler : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 57, 120; Howland 1958, 50, res. 6, Type 21 C, 181; Bilde v.d. 2010, 430, res. 321, O-43; Davidson – Thompson – Thompson 1943, 47, lev. 19, 3.

Tarih : MÖ. 5. yüzyılın sonu-MÖ. 4. yüzyılın başı.

Tanım : Kandilin ağız ve gövdesinin bir kısmı, burnun tamamı korunmuştur. İç kıvrık ağıza sahiptir. Ağız ile aynı seviye de olan burun kısadır. Fitil deliği ovaldır. Gövde basık küresel formudur. Kaidesi korunmamıştır. Kandilin burun ve gövde kısmında kötü korunmuş firnis görülebilmektedir.

Kat. No : 4 (fig. 4)

Buluntu yeri : FGT 1986, KG 10 sokağı.

Buluntu seviyesi : 1.25-1.15 m.

Ölçüler : A.Ç: 2,3 cm. Y.: 2,9 cm. T.Ç: 4,5 cm.

Hamur Rengi : 5 YR 7/6. Firnis: 5 YR 2,5/1. Katkı: Az miktarda kireç, az miktarda kum ve az miktarda taşçık katkılı hamur.

Benzer Örnekler : Benzerleri: Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 60, 130-131; Howland 1958, 60, Pl. 8, 230-231 Bilde v.d. 2010, 430, Pl. 322, O-49; Helström 1965, 79, Pl. 21, 7; Körsulu 2015, 216, fig. 8; Brooner 1930, 131, Pl. I, Type VI, 29; Oziol 1977, 36, Pl. VII, 48-49; Doksanaltı 2006, 225, Çizim 100, K34a; Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007, 70, 100; Bailey 1962, 42, Pl. 8, 28; Blondé 1985, 311, fig. 23, 172; Hasdağlı 2004, Kat. No: 270, lev. 113.

Tarih : MÖ 4. yüzyılın ortaları.

Tanım : Kandilin tamamı korunmuştur. Ağız içe doğru eğimli ve uzundur. Burun dudakla aynı seviyededir ve uzun yapılmıştır. Burunun üst kısmı düzdür, fitil deliği dairesel bir forma sahiptir ve geniştir. Dik

profilli gövde basit kaideye bağlanır. Kaidenin alt kısmı içe doğru eğimli profillendirilmiştir. Kandilin kaidesi hariç, iç ve dış kısmı firnislidir.

- Kat. No** : 5 (fig. 5)
Bulutnu Yeri : FGT 1985, KG 10 sokağı.
Bulutnu seviyesi : 1.60-0.90 m.
Ölçüler : A.Ç: 2,2 cm. Y: 3,2 cm. T.Ç: 4,3 cm.
Hamur Rengi : 5 YR 7/4. Firnis: 5 YR 2,5/1. Katkı: Az miktarda kum ve kireç katkılı, sıkı gözenekli hamur.
Benzer Örnekler : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 60, 130-131; Howland 1958, 60, Pl. 8, 230-231 Bilde v.d.2010, 430, Pl. 322, O-49; Helström 1965, 79, Pl. 21, 7; Körsulu 2015, 216, lev. 8; Brooner 1930, 131, Pl. I, Type VI, 29; Oziol 1977, 36, Pl. VII, 48-49; Doksanaltı 2006, 225, Çizim 100, K34a; Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007, 70, 100; Bailey 1962, 42, Pl. 8, 28; Blondé 1985, 311, fig. 23, 172; Hasdağlı 2004, Kat. No: 270, lev. 113.
Tarih : MÖ 4. yüzyılın ortaları.
Tanım : Ağız, gövde ve kaide korunmuştur. Ağız içe doğru eğimli ve uzundur. Burun korunmamıştır. Dik profilli gövde basit kaideye bağlanır. Kaidenin alt profili içe doğru eğimli yapılmıştır. Kandil üzerinde kulpa ait herhangi bir iz yoktur. Kaide hariç, iç ve dış kısmı firnislidir.

- Kat. No** : 6 (fig. 6)
Bulutnu yeri : FGT 1986, KG 10 sokağı.
Bulutnu seviyesi : 1.25-1.15 m.
Ölçüler : A.Ç.: 6,0 cm. Y: 2, 1 cm., T.Ç: 4,7 cm.
Hamur Rengi : 5 YR 7/6. Firnis: 7,5 YR 2,5/1. Katkı: Az miktarda kum ve kireç katkılı sıkı gözenekli hamur.
Benzer Örnekler : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 60, 130-131; Howland 1958, 60, Pl. 8, 230-231 Bilde v.d. 2010, 430, Pl. 322, O-49; Helström 1965, 79, Pl. 21, 7; Körsulu 2015, 216, fig. 8; Brooner 1930, 131, Pl. I, Type VI, 29; Oziol 1977, 36, Pl. VII, 48-49; Doksanaltı 2006, 225, Çizim 100, K34a; Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007, 70, 100; Bailey 1962, 42, Pl. 8, 28; Blondé 1985, 311, fig. 23, 172; Hasdağlı 2004, Kat. No: 270, lev. 113.
Tarih : MÖ 4. yüzyılın ortaları
Tanım : Ağız, gövde ve kaide kısmı korunmuştur. Ağız içe eğimli ve kısadır. Gövde aşağıya doğru sarkık ve torba formudur. Basit halka kaide yüksektir. Kaidenin alt kısmı düz bırakılmıştır. Kandilin kaidesi hariç, iç ve dış kısmı firnislidir.

- Kat. No** : 7 (fig. 7)
Bulutnu yeri : FGT 2002, 3F evi, 8 no.lu mekan.
Bulutnu seviyesi : 1.70-1.60 m.
Ölçüler : A.Ç: 2,1 cm. Y: 5, 5 cm. T.Ç: 1,8 cm.
Hamur Rengi : 5 YR 7/6. Firnis: 5 YR 2,5/1. Katkı: Az miktarda kum, kireç ve taşçık katkılı hamur.
Benzer Örnekler : Form açısından benzerleri için bk. Kat. No. 4. Çift burunlu benzer

- örnekler; Bailey 1962, 42, Pl. 8; Waldhauer 1914, Pl. III, 33.
- Tarih** : MÖ 4. yüzyılın ortaları.
- Tanım** : Çift burunlu kandilin profilinin tamamı korunmuştur. Sadece burunlardan birinin yarısı ve gövdenin bir kısmı tahrip olmuştur. Kandilin ağızı içe doğru eğimli ve uzundur. Kandilin iki burnu da ağızla aynı seviyededir ve uzun yapılmıştır. Burunların fitil delikleri ovaldir. Dik profilli gövde basit kaideye bağlanır. Kaidenin alt kısmı içe doğru eğimli yapılmıştır. Kandilin kaidesinin altı hariç, iç ve dış kısmı firnislidir.
- Kat No** : 8 (fig. 8)
- Buluntu Yeri** : FGT 2002, 3F evi 12 no.lu mekan
- Buluntu seviyesi** : 1.68-1.38 m.
- Ölçüler** : A.Ç: 4.8 cm. Y: 3.4 cm.
- Hamur Rengi** : 7,5 YR 8/6. Firnis: 5 YR 2,5/1. Katkı: Az miktarda kum, taşçık ve kireç katkılı hamur.
- Benzer Örnekleri** : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 69, 160-161-162-163; Howland 1958, 73, pl. 9, Type 25 B, 306-307; Bilde v.d. 2010, 432, Pl. 323, O-62; Körsulu 2015, 219, fig. 19; Davidson – Thompson – Thompson 1943, 56, fig. 19, 72; Bailey 1962, 43, Pl. 8, 36; Venedikov v.d. 1963, 242, fig. 96, 673; Boardman – Hayes 1973, 97, fig. 44, 2417; McCann 1972, 185; Doksanaltı 2006, 256, Çiz. 101, K34b; Oziol 1977, 37, Pl. 5, 54; Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007, 75, 110; . Kourouniotes – Thompson 1932, 133, fig. 20, 1; Anderson Stojenovic – Reese 1993, Pl. 58, 16, fig. 61, 46, fig. 64, 86; Hood – Boardman – Anderson 1954, Pl. 7, 266; Tanrıver 1989, 100, kat no. 18, lev. XIV-b; Young 1951, Pyre no. 7, 1 ve 10,1, fig. 52a, 53a.
- Tarih** : MÖ 4. yüzyılın ortaları ve MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreği.
- Tanım** : Kandilin ağız ve gövdesinin bir kısmı korunmuştur. Kandilin kısa ağızda bir oluk bulunmaktadır. Gövde hafif aşağıya sarkık basık küresel formudur. Kandilin iç profilinin ağızdan gövdeye kadar olan bölümü kalındır ve kaideye doğru inceler. Gövde üzerinde yatay kulpa ait izler korunmuştur. Kaidesi tamamen tahrip olmuştur. Kandilin iç ve dış kısmı kaliteli ve parlak siyah renkli bir firnisle kaplanmıştır.
- Kat. No** : 9 (fig. 9)
- Buluntu yeri** : FGT 1985, çömlekçi fırını düzlemi.
- Buluntu seviyesi** : 1.70 m.
- Ölçüler** : A.Ç: 2,3 cm. Y.: 4,1 cm. T.Ç: 3,3 cm.
- Hamur Rengi** : 7,5 YR 8/6. Firnis: 2,5 YR 3/1. Katkı: Az miktarda kum, taşçık ve kireç katkılı hamur.
- Benzer Örnekler** : Sezer – Kassap-Tezgör 1995, 69, 160-161-162-163; Howland 1958, 73, pl. 9, Type 25 B, 306-307; Bilde v.d. 2010, 432, Pl. 323, O-62; Körsulu 2015, 219, fig. 19; Davidson – Thompson – Thompson 1943, 56, fig. 19, 72; Bailey 1962, 43, Pl. 8, 36; Venedikov v.d. 1963, 242, fig. 96, 673; Boardman – Hayes 1973, 97, fig. 44, 2417; McCann 1972, 185; Doksanaltı 2006, 256, Çiz. 101, K34b; Oziol 1977, 37, Pl. 5, 54; Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007, 75, 110; . Kourouniotes – Thompson 1932, 133, fig. 20, 1; Anderson Stojenovic – Reese 1993, Pl. 58, 16, fig. 61, 46, fig. 64, 86; Hood – Boardman –

Tarih
Tanım

Anderson 1954, Pl. 7, 266; Tanrıver 1989, 100, kat no. 18, lev. XIV-b; Young 1951, Pyre no. 7, 1 ve 10,1, fig. 52a, 53a.

: MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreği.

: Kandil iyi korunmuş durumdadır. Ağızla aynı hizadaki burun uzundur ve üst kısmı düz bırakılmıştır. Oval ve geniş bir fitil deliği vardır. Ağız derin bir olukla çevrelenmiştir. Oluktan sora ağız düz bırakılmıştır. Kandil basık küresel bir gövdeye sahiptir. Gövdenin iç profili dış profile göre daha diktir. Gövde yüksek kaideye bir yivle bağlanır. Kaidenin alt kısmı iç bükeydir. Kaidenin iç kısmı ise yüksek dış bükey yapılmıştır. Kaidenin alt kısmı dışında tamamı finislidir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Anderson Stojenovic – Reese 1993
Anderson Stajanovic V. R. – Reese D. S., “A Well in the Rachi Settlement at Isthmia”, *AJA* 62, 257-302.
- Bailey 1962
Bailey, D. M., “Lamps from Tharros in the British Museum”, *BSA* 57, 35-45
- Bilde v.d. 2010
Bilde, P. G – Højte, J. M. – Lejpunskaja, N. – Krapivina, V. – Kryzhiskij, S., *The Lower City of Olbia (Sector NGS) in the 6th. century BC to the 4th century AD: Black Sea Studies. bind. 13, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.*
- Blondé 1985
Blondé F., "Un remlai Thasien du IV. siècle avant notre ere," *BCH* 109, 281-344.
- Boardman – Hayes 1973
Boardman, J. – Hayes J., 1973. *Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits, BSA Supplement 10.*
- Broneer 1930
Broneer, O., *Terracotta Lamps, Corinth IV 2.*
- Broneer 1977
Broneer, O., *Terracotta Lamps, Isthmia III.*
- Cevizoğlu – Ersoy 2016
Cevizoğlu, H. – Ersoy Y., "Zur Rolle der handwerklichen Betriebe in Bezug auf die wirtschaftliche Entwicklung von Klazomenai", in K. Piesker (Hrsg.), *Wirtschaft als Machtbasis, BYZAS 22,105–131.*
- Davidson – Thompson – Thompson 1943
Davidson, G. R. – Thompson, D. B. – Thompson, H. A., *Small Objects from the Pnyx: I, Hesperia Supplements, Vol. 7.*
- Debord 1999
Debord P., *L'Asie Mineure au IV siècle (411-323 a. C.), Pouvoirs et jeux politiques, Boerdeaux.*
- Doksanaltı 2006
Doksanaltı, M. E, *Knidos Kap-Krio Kazı Alanı (Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.*
- Güngör 2004
Güngör, Ü., "The History of Klazomenai in the Fifth Century and the Settlement on the Island", *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera (ed. A. Moustaka – E. Skarlatidou – M. C. Tzannes – Y. E. Ersoy), 20-21 October 2001, Thessaloniki 2004, 121-131.*
- Hellström 1965
Hellström, P., *Pottery of Classical and Later Date. Terracotta Lamps and Glass, Labraunda II 1.*
- Hasdağlı 2004
Hasdağlı İ., *Klazomenai HBP Alanı MÖ 4. Yüzyıl Tabakalarının Değerlendirilmesi (Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.*
- Hood – Boardman – Anderson 1954
Hood, M. S. F. – Boardman, J. – Anderson, J. K., "Excavation on the Kofinà Ridge, Chios", *BSA* 49, 123-182.

- Hornblower 1983 Hornblower, S., *The Greek World 479-323 BC*, London.
- Hornblower 1982 Hornblower, S., *Mausolus*, Oxford.
- Howland 1958 Howland, R. H., *Greek Lamps and their Survivals, The Athenian Agora IV*, Princeton.
- Kourouniotes – Thompson 1932
 Kourouniotes, K. – Thompson, H. A., “The Pnyx in Athens”, *Hesperia* 1, 90-217.
- Körsulu 2015 Körsulu, H., “Nagidos Kazısından Ele Geçen Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri: Attika ve Yerel Üretimler”, *OLBA XXIII*, 199-234.
- McCann 1972 McCann, A. M., “A Fourth Century BC Shipwreck Near Taranto”, *Archaeology* 25, 181-187
- Oziol 1977 Oziol Th., *Les lampes du Musée de Chypre (Salamine de Chypre VII)*, Paris.
- Özbay 2004 Özbay F., ”The History and Archaeology of Klazomenai in the Fourth Century BC and the Settlement at Chyton” *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera* (ed. A. Moustaka – E. Skarlatidou – M. C. Tzannes – Y. E. Ersoy), 20-21 October 2001, Thessaloniki 2004, 133-161.
- Özbay 2006 Özbay, F., *Klazomenai'daki MÖ 4. Yüzyıl Yerleşimi* (Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Pfrommer 1985 Pfrommer, M., “Klassische und Hellenistische Keramik aus dem Heroon III”, *IstMitt* 35, 3976.
- Robinson 1952 Robinson, D. M., *Terracottas, Lamps, and Coins Found in 1934 and 1938, Olynthus XIV*, Baltimore, Londra, 1952.
- Ruzicka 1992 Ruzicka, F., *Politics of a Persian Dynasty: the Hecatomnids in the fourth century B.C.*, Norman, London.
- Salles 1983 Salles, J. F., *Les Egouts de la Ville classique, Kition Bamboula II*.
- Seager 1974 Seager, R., “The King’s Peace and the Balance of Power in Greece, 386-362 B.C.”, *Athenaeum* 52, 36-63.
- Scheibler 1976 Scheibler, I., *Griechische Lampen, Keramaikos XI*, Berlin.
- Sezer – Kassap-Tezgör 1995
 KassapTezgör, D. – Sezer, T., *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu*, Cilt 1, Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler, *Varia Anatolica* VI/2, 1995.
- Sinclair 1978 Sinclair, R. K., “The King’s Peace and the Employment of Military and Naval Forces”, *Chiron* 8, 29-54.
- Pausanis Pausanias, *Description of Greece*(çev. H. A. Ormerod), Newyork, 1935.
- Tanrıver 1989 Tanrıver, C., *Antik Metinler ve Arkeolojik, Numizmatik ve Epigrafik Buluntular Işığında Klazomenai’da Khyton Sorunu* (Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir.
- Venedikov v.d. 1963 Venedikov, I. – Gerasimov, T. – Dremiszova, C. – Ivanov-Mladenova,

- J. – Velkov, V., Apolonia. Razkopki nekropola na Apolonia prez 1947-1949, Sofia.
- Waldhauer 1914 Waldhauer, O., Kaiserliche Ermitage, die antiken Tonlampen, St. Petersburg.
- Young 1951 Young, R. S., “Sepulturae Intra Urbem”, *Hesperia* 20/2, 67-134.
- Zeren 2004 Zeren M., Klazomenai'da Ele Geçen M.Ö. 4. Yüzyıl Kap Formları (Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Zhuravlev – Bykovskaya – Zheltikova 2007
Zhuravlev, D. – Bykovskaya, N. V. – Zheltikova, A. L., Свѣтѣльнѣкѣ VI– первойполовины III вв. до н.э. Коллекция свѣтѣльнѣков из собрания Керченского историко-культурного заповедника (Lamps of the 6 – first half of the 3rdcenturies BC from the collectionof the Kerch museum). Vol. 1. Kiev.

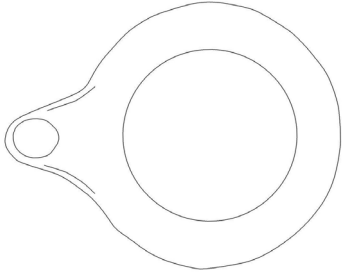

Fig. 1

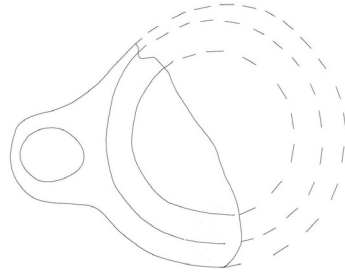
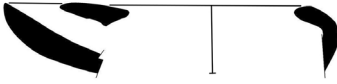

Fig. 2

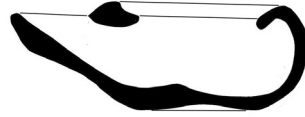

Fig. 3

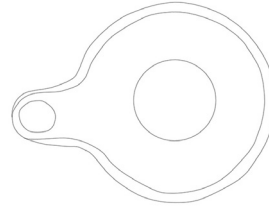
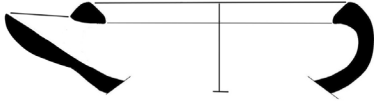

Fig. 4

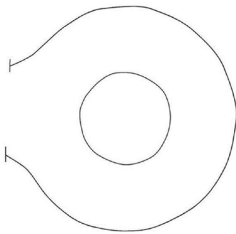

Fig. 5

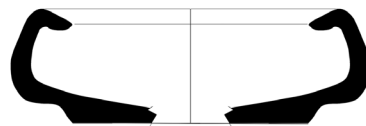
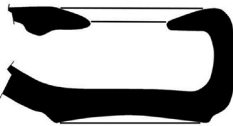

Fig. 6

Fig. 7

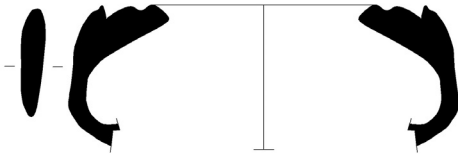

Fig. 8

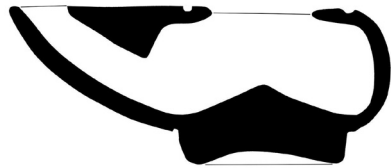
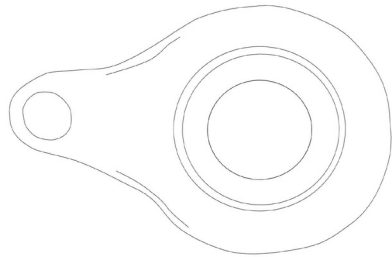
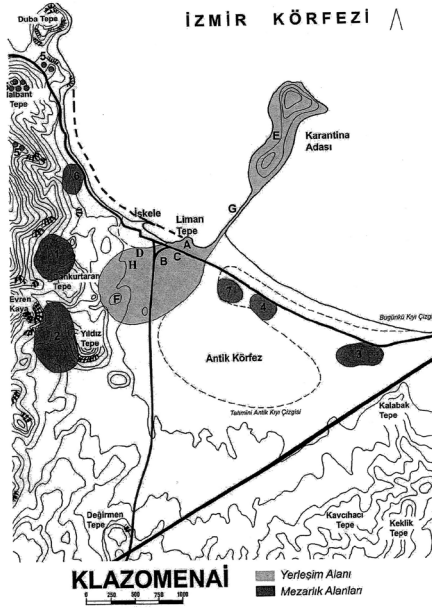

Fig. 9

C - FGT Sektörü

Fig. 10

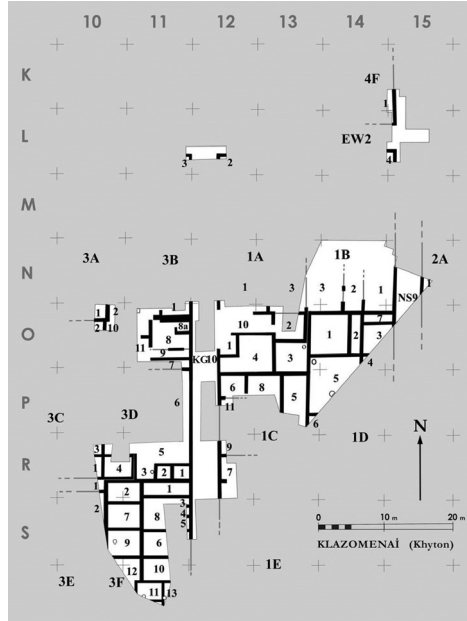

Fig. 11

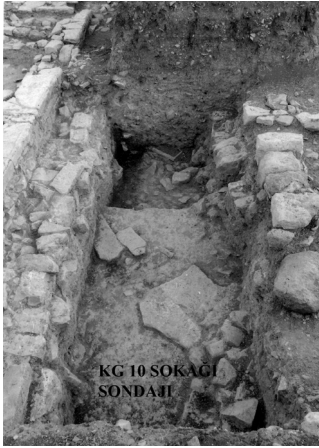

Fig. 12

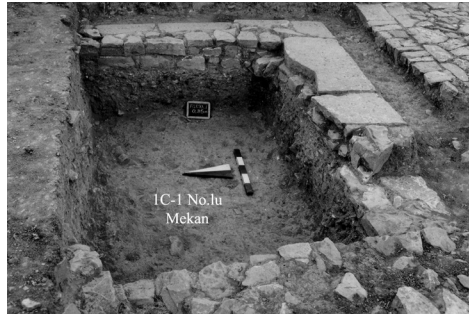

Fig. 13

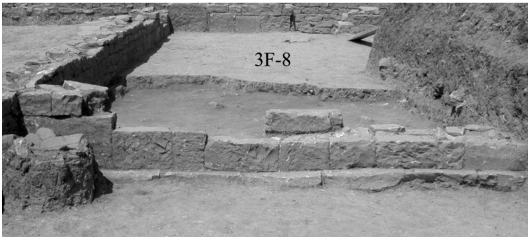

Fig. 14

Fig. 15

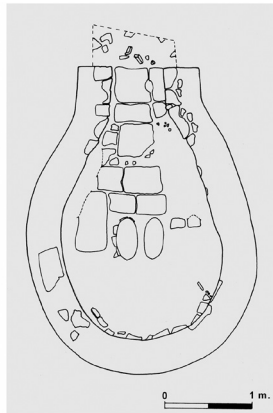

Fig. 16